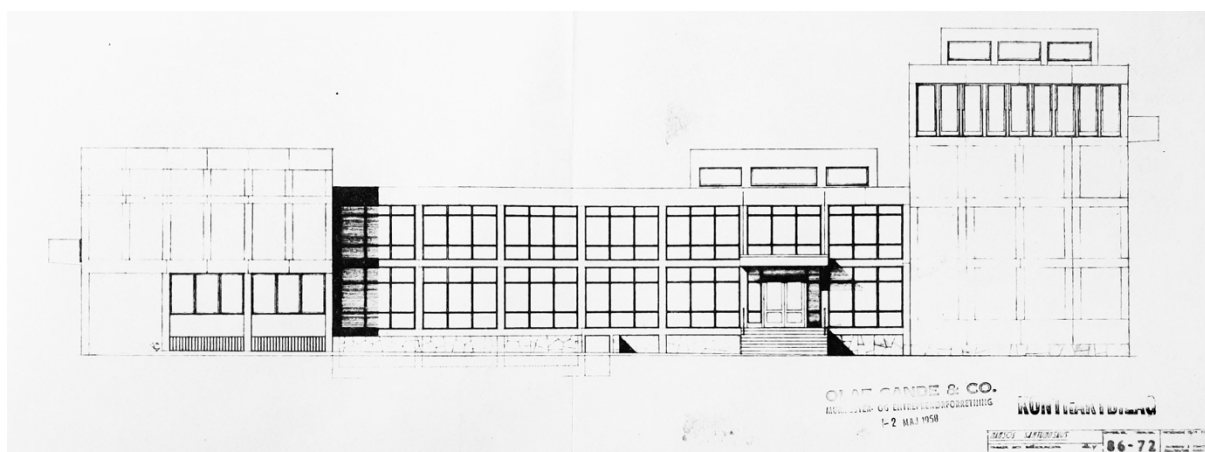


Samfunnshuset i Namsos historie og verdier

Rapport fra spørreundersøkelse



Historikk

Første gang begrepet *samfunnshus* dukker opp i Norge er når arkitekt Frode Rinnan i Bonytt fra 1945 omtaler samfunnshusene som et viktig nytt bidrag i hverdagslivet etter krigen. Folk var trangbodde og trengte et sted å bedrive fritidsaktiviteter og møtes utenfor arbeid. Rinnan mente norske byer trengte noe å by på for befolkningens kulturelle liv. Man trengte noe å hygge seg i og tilbringe fritiden i - en *befolkningens stue*.

De første statlige planer om samfunnshus figurerte allerede i flere av Brente Steders Regulerings gjenreisningsplaner, hvor det ble satt av tomter for slike hus. Etter krigen ble flere byggerestriksjoner opphevet og man fikk en eksplosjon av nybygging av forsamlingslokaler. I perioden mellom 1950-1971 ble det bygget 410 samfunnshus i Norge. Disse husene skulle fungere som forsamlingslokaler og inneholdt gjerne kinosal, svømmebasseng og bibliotek. Samfunnshusene kunne også romme kontorplasser for de ansatte i kommunen eller andre i offentlig tjeneste. Det konseptuelle rammeverket for samfunnshus hevdes å ha blitt hentet fra nabolandet og deres *medborgarhus*-kultur som vokste frem i etterkrigstidens Sverige.

Da Namsos var lagt øde etter bombingene i april 1940, var også Folkets Hus i byen ødelagt og det fantes ikke lenger noen offentlige møteplasser. I likhet med andre krigsherjede byer i Norge ble BSR satt på saken i å lage ny reguleringsplan for gjenreisning av Namsos. Flere utkast ble lagd før det i 1943 kom en revidert reguleringsplan som ble publisert i Byggekunst samme år. I denne planen hadde området rundt kirka fått en dominerende åpen plass midt i sentrumsområdet hvor også to offentlige bygg var tegnet inn.

På 1950-tallet begynte man å planlegge for et samfunnshus i Namsos og en egen komite ble satt på dette arbeidet. Arkitektene Arne Aursand og Herman Krag ble valgt som de utførende arkitekter på huset og byggearbeidet tok til i 1958. Samfunnshuset i Namsos sto ferdig i 1961 og rommet da blant annet kinolokale og andre kulturfunksjoner ut mot Festplassen og kontorer i den andre enden. Fullføringen av samfunnshuset blir ansett av mange som den siste byggesteinen i gjenreisninga av Namsos.

I senere tid har opprinnelige funksjoner flyttet ut. Blant annet ble svømmehallen ombygd til møtelokale på slutten av 1980-tallet og kinoen flyttet nylig til Rock City. Bygningen fungerer i dag i hovedsak som kommunens rådhus.

Verdier

I kulturminnevernet snakkes det gjerne om kulturminnets verdier når man skal vurdere dets videre vern og forvaltning. I min undersøkelse av Samfunnshuset i Namsos har jeg valgt å løfte frem noen verdier jeg mener er viktige å belyse i den videre diskusjonen og håndteringen av bygget, basert på egen forskning i forbindelse med min masteroppgave i kulturminneforvaltning.

Samfunnshusets historiske og symbolske verdier

Samfunnshuset kan forstås som en representant for sin tid og denne historiske konteksten gir Samfunnshuset en stor symbolverdi. Da Samfunnshuset ble bygd i etterkrigstiden var det som en del av gjenoppbygningen av byen og landet. Folket var frigjort, sårene fra krigen skulle leges og arbeiderbevegelsens verdier stod sterkt. Man skulle skape en stat som stod for likhet og felleskap og som tok vare på og forsørget folket. Samfunnshuset oppstod som en konsekvens av disse ideene og som et symbol på fornyelse, velstand og seier. Samfunnshuset er derfor tett knyttet opp mot fremveksten av den norske velferdsstaten og symboliserer en ny start på et bedre liv for alle. Hele Namsos sentrum kan sees som en del av denne fornyelsen, men Samfunnshuset med sin plassering og sentrale rolle er kronen på verket og den tydeligste forbindelsen til utviklingen av det nye Namsos etter krigen.

Samfunnshusets arkitektoniske verdier

Samfunnshuset i Namsos føyer seg inn i rekken av offentlige bygg fra etterkrigstiden som ofte var prestisjetunge og påkostede prosjekter i sine respektive lokalsamfunn. Aursand og Krag var begge store navn innen norsk modernistisk arkitektur, men man kan hevde at også disse var påvirket av enda større internasjonale strømninger. Bygget har antydninger til innflytelse fra store arkitekter som for eksempel Le Corbusier og Mies van der Rohe. Samfunnshuset i Namsos kan også ses i en noe smalere nordisk kontekst da mange forsamlingshus og rådhus i etterkrigsmodernistisk stil ble bygget i samme periode. Byggene skulle representere sine samfunn og var gjerne gjennomtenkte ned til interiøret og møblementet. Det samme går frem av de opprinnelige tegningene fra Namsos samfunnshus.

Samfunnshusets identitetsverdier

Samfunnshuset har vært en del av livet til befolkningen i Namsos i snart 60 år og har i løpet av den tiden hatt flere forskjellige roller og funksjoner. Dette har gjort at mange av innbyggere i Namsos har mange historier og minner knyttet til Samfunnshuset. Det dreier seg om talløse små og store hendelser som fester, turer til kinoen, svømmehallen, kiosken eller biblioteket. Det var et sted man jobbet eller kjente noen som jobbet, det var et sted man møttes, fikk behandlet søknader og hvor beslutninger ble tatt. Samfunnshuset har vært til stede på en eller annen måte gjennom livet til de fleste som bor i Namsos i dag og det er uunngåelig at det også har satt sine spor. Mange innbyggere opplever derfor Samfunnshuset både som en viktig del av bybildet og Namsos, men også som noe som er viktig for dem. Samfunnshuset er noe som representerer byen Namsos og som derfor også representerer dens innbyggere.

Samfunnshuset som del av kulturmiljø

Det er også et poeng å løfte fram Samfunnshuset som del av et større kulturmiljø. Dets sentrale plassering og viktige funksjon i gjenreisningsbyen Namsos gjør at man ikke kan unngå å se Samfunnshuset som en vesentlig del av den helhetlige byplanen. I Riksantikvarens NB!-register står Namsos sentrum oppført som kulturmiljø. Her påpekes det at sentrumsplanen er god dokumentasjon på en intakt plan utført av BSR samt at bygningene planen omfatter er gode eksempler på etterkrigstidens byggeskikk. På 1990-tallet åpnet lovverket for at det ble mulig å frede hele kulturmiljøer. I 1995 foreslo Nord Trøndelag fylkeskommune at man kunne frede gjenreisningsbyen Namsos etter dette nye lovverket i sin *Verneplan for kulturmiljø*. Disse planene ble forøvrig aldri noe av, men det viser likevel til at byen og dens innhold ble betraktet som verneverdig på et nasjonalt nivå.

Samfunnshusets bruksverdi

«Vern gjennom bruk» har i de seneste år fungert nærmest som et mantra for kulturminneforvaltningen. Ny eller opprinnelig bruk vil lønne seg ikke bare økonomisk, men også i et langsiktig miljø- og bærekraftperspektiv, samtidig som kulturminneverdier opprettholdes og bevares for fremtidens generasjoner. Forskning fra Sintef viser at rehabilitering og gjenbruk av eksisterende bygg totalt sett har mindre påvirkning på klima enn å rive og bygge nytt. Samfunnshuset i Namsos har potensiale til å fylle sin rolle også i framtiden uten at det går på bekostning av andre verdier. Det er gjort mye forskning og innovasjon på rehabilitering av betongbygg fra samme periode. I Narvik og Steinkjer har man

nylig gjennomgått rehabiliteringer på sine rådhus og samfunnshus. Begge disse er gode forbilder Samfunnshuset i Namsos bør ta i betraktning.

Nytt engasjement rundt etterkrigsarkitektur

Diskusjoner rundt etterkrigsarkitektur er ikke noe nytt eller unikt for Samfunnshuset i Namsos. Det har siden 1970-tallet rådet kontroverser og debatter rundt bygningstypens estetiske verdier, og kanskje spesielt der en modernistisk bygning har tatt over plassen for en eldre bygning, eller der bygningen er i store behov for vedlikehold. Et dagsaktuelt eksempel på dette er Y-blokka i regjeringskvartalet, som for tiden står i fare for å bli revet til tross for protester fra antikvariske myndigheter og andre fagpersoner. Selv om etterkrigsarkitekturen synes omstridt har det i nyere tid blitt viet oppmerksomhet og interesse både fra myndighetshold og blant folk. UNESCO startet sitt arbeid med moderne kulturarv på 1990-tallet og organisasjoner som for eksempel DOCOMOMO jobber spesifikt med bevaring og dokumentering av den moderne bygningsarven. På Instagram finnes også flere populære kontoer som er viet bildedeling av denne arkitekturen, noe som kan tyde på at også folk flest har fått øynene opp for denne type kulturarv.

Resultater fra spørreundersøkelse

Spørreundersøkelsen har som mål å kartlegge lokalbefolkningen i Namsos sitt syn på potensielle kulturverdier i lokalmiljøet og deres mening om Samfunnshuset. Jeg valgte å stille tre spørsmål i tillegg til mer generelle personopplysninger om respondentene. Alle spørsmål er påstander hvor respondentene rangerer hvor enige de er i påstandene.

Første spørsmål spør respondentene hvor enige de er i påstanden om at Samfunnshuset har stor betydning for Namsos bysentrum. Dette vil for eksempel kunne si noe om byggets betydning i bybildet. For eksempel som symbolsk eller arkitektonisk monument over gjenreisningsbyen eller som samlingsplass for innbyggerne.

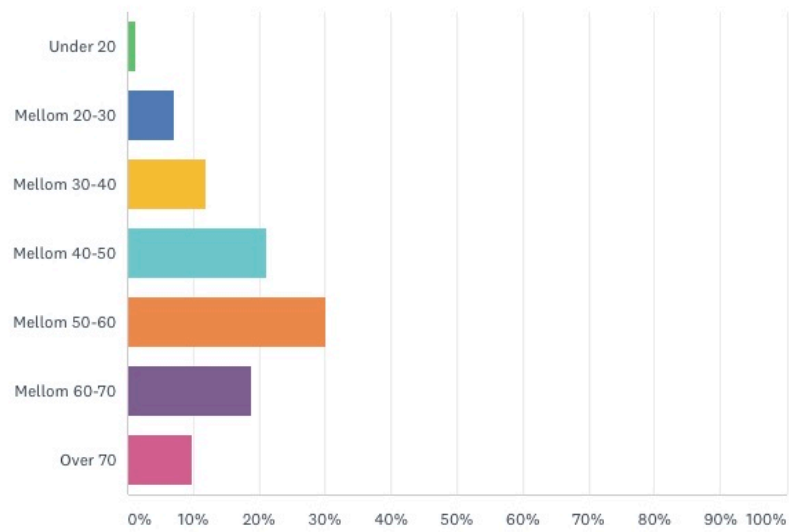
Andre spørsmål spør om respondentene er enige i om de har eller føler en personlig tilknytning til Samfunnshuset. Denne påstanden henvender seg til mer individuelle følelser og minner og vil kunne si noe om hvilken betydning bygningen har for dem som innbygger i Namsos.

Tredje spørsmål spør hvorvidt respondentene er enige i om Samfunnshuset har bevaringsverdi. Dette spørsmålet vil kanskje kunne kobles mer direkte til debatten om rivning eller bevaring og sammenfatter eller oppsummerer spørreundersøkelsens hensikt.

Nedenfor ligger den samlede statistikken fra undersøkelsen.

Hvor gammel er du?

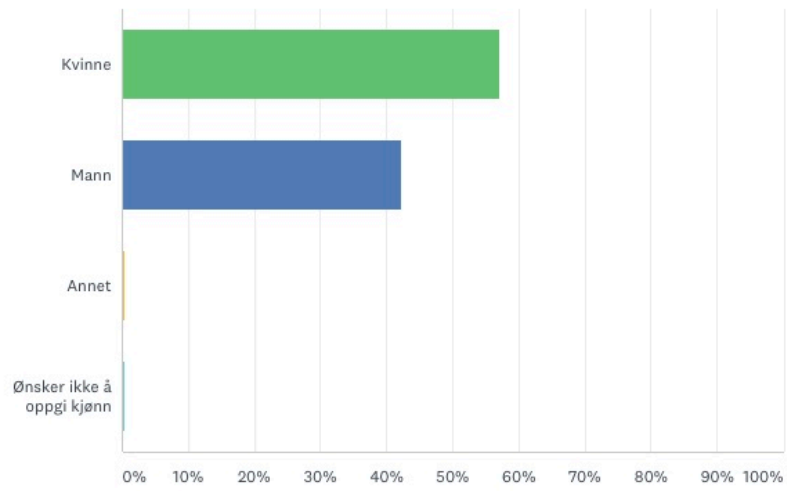
Answered: 312 Skipped: 0



SVARVALG	SVAR
▼ Under 20	1,28% 4
▼ Mellom 20-30	7,05% 22
▼ Mellom 30-40	11,86% 37
▼ Mellom 40-50	21,15% 66
▼ Mellom 50-60	30,13% 94
▼ Mellom 60-70	18,91% 59
▼ Over 70	9,94% 31
Totalt antall respondenter: 312	

Kjønn

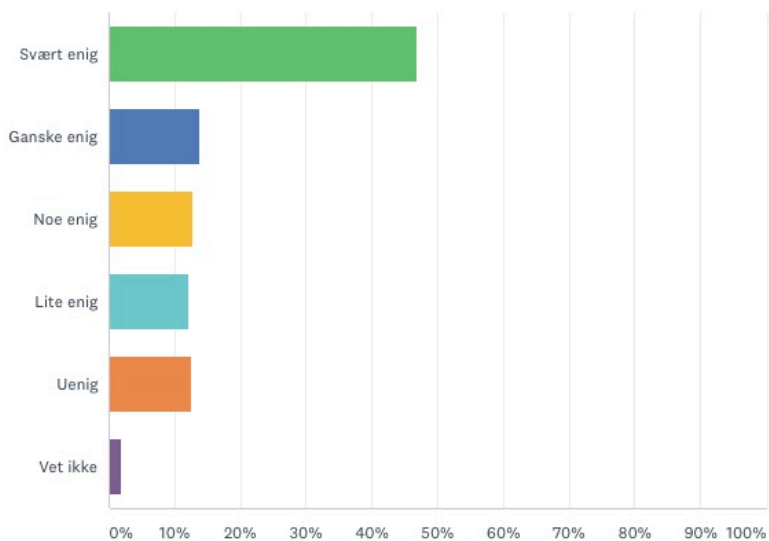
Answered: 312 Skipped: 0



SVARVALG	SVAR
▼ Kvinne	57,05% 178
▼ Mann	42,31% 132
▼ Annet	0,32% 1
▼ Ønsker ikke å oppgi kjønn	0,32% 1
TOTALT	312

Angi hvor enig du er i påstanden under: Samfunnshuset har stor betydning for Namsos bysentrum.

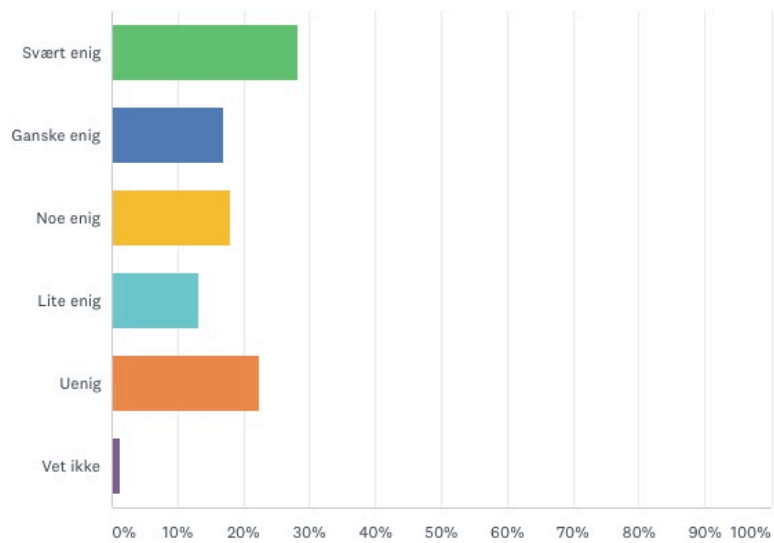
Answered: 312 Skipped: 0



SVARVALG	SVAR
▼ Svært enig	46,79% 146
▼ Ganske enig	13,78% 43
▼ Noe enig	12,82% 40
▼ Lite enig	12,18% 38
▼ Uenig	12,50% 39
▼ Vet ikke	1,92% 6
Totalt antall respondenter: 312	

Angi hvor enig du er i påstanden under: Du har/føler en personlig tilknytning til samfunnshuset.

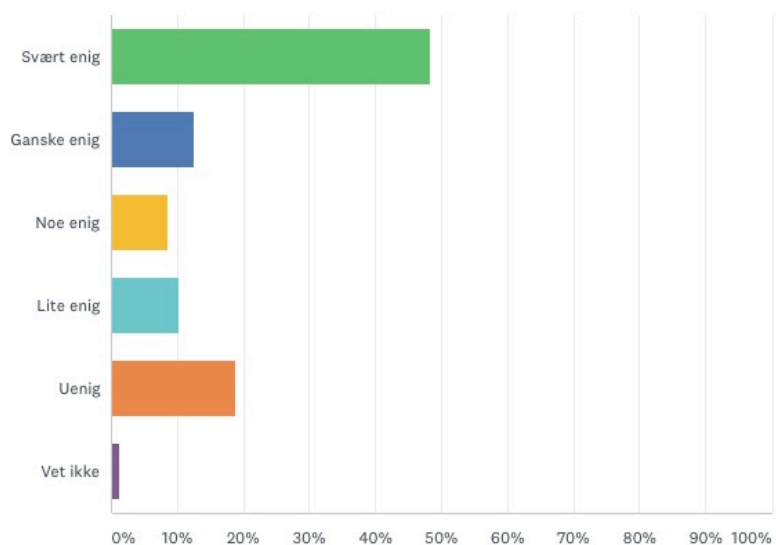
Answered: 312 Skipped: 0



SVARVALG	SVAR
▼ Svært enig	28,21% 88
▼ Ganske enig	16,99% 53
▼ Noe enig	17,95% 56
▼ Lite enig	13,14% 41
▼ Uenig	22,44% 70
▼ Vet ikke	1,28% 4
TOTALT	312

Angi hvor enig du er i påstanden under: Samfunnshuset i Namsos har bevaringsverdi.

Answered: 312 Skipped: 0



SVARVALG	SVAR	
▼ Svært enig	48,40%	151
▼ Ganske enig	12,50%	39
▼ Noe enig	8,65%	27
▼ Lite enig	10,26%	32
▼ Uenig	18,91%	59
▼ Vet ikke	1,28%	4
TOTALT		312

Kommentarer gitt i undersøkelsen

Spørreundersøkelsen ga også anledning til å legge igjen en kommentar i utfyllingsskjemaet. Denne funksjonen ble valgt i håp om å kunne innhente mer kvalitativ forskningsdata i tillegg til den kvantitative statistikken. Av 312 respondenter valgte 100 personer å legge ved en slik kommentar, noe jeg mener viser til at Samfunnshuset er noe som virkelig engasjerer. Blant kommentarene er det mange som uttrykker sin mening om hvorvidt bygget bør bevares eller ikke, noen deler minner fra Samfunnshuset, mens andre kommer med konkrete forslag til hva som kan skje videre med bygningen. Nedenfor er et tilfeldig utvalg fra kommentarfeltet.

«Samfunnshuset har betydd og betyr mye for meg. Jeg vokste opp som nærmeste nabo og hadde huset som nærmest en lekeplass. Arbeidsplass for både mine og flere av mine venners foreldre, folkebadet, kinoen, kafeen og kinokiosken var viktige møteplasser. I voksenalder og med utdanning innen arkitektur har jeg blitt enda mer glad i huset som den tidstypiske og arkitektoniske perle den er. Det viktigste bygget i Namsos spør du meg <3>»

«Et av få signalbygg i byen vår, Og det bør være verdt å ta vare på. Fantastisk festsal også som bør taes vare på akkurat slik den er!»

«Bygget er stygt, uhensiktsmessig og ikke verdt å bevare for ettertiden, da det ikke er gammelt nok, og slik jeg ser det, ikke arkitektonisk bevaringsverdig.»

«Samfunnshuset er kanskje den fineste offentlige bygningen i Namsos, og et godt eksempel fra ei tid hvor arkitekter virkelig kunne faget sitt.»

«Blir ikke enig med meg selv. Har alltid syntes at bygget er stygt, men det speiler en periode og det har alltid vært der ☺ Mange gode minner om besøk på biblioteket, svømming, kinobesøk, juletefester og ikke minst kjøring rundt festplassen etter kino'n da vi ble litt eldre <3>»

«Juletefester som barn og andre flotte tilstelninger som voksen, samfunnshuset er et vakkert tidsbilde fra gamle Namsos som fortsatt er hensiktsmessig, brukervennlig og verneverdig. Bevar historien vår for ettertida og stell pent med den.»

«Samfunnshuset er et spesielt bygg både arkitektonisk og affeksjonsmessig, for oss som er fra byen. Det er viktig å bevare siste rest av de historiske og særegne byggene vi har i Namsos sentrum. Etter at brannstasjonen og busstasjonen ble revet er dette en stor mangelvare i Namsos.»

«Samfunnshuset i ny og moderne drakt hadde vært fint for byen»

«Jeg vil heller at det skal pusses opp enn at det skal komme et nytt moderne hus som ikke står i stil med resten av sentrum. Det viktigste for meg er at huset og området rundt blir tatt mer i bruk enn i dag.»

«Etterkrigsarkitekturen er unik og er av stor historisk verdi for Norge generelt, og Namsos spesielt.»

«Riv skiten»

«Det mest ikoniske bygget i Namsos Kommune. Alternative bruksområder bør vurderes. Med gode arkitekter som virkelig kan faret, vil det være mulig å utforme dette til funksjoner som Namsos trenger.»

«Vi mistet alt under 2.verdenskrig, så nå må vi ta vare på det som er igjen.»

«Viktig bygg for alle oss som er født og oppvokst i Namsos og som jeg synes det er viktig å ta vare på i framtiden, i en eller annen form. Får bare håpe at det får bestå, var et praktbygg da det sto ferdig.»

Analyse av datamaterialet

Videre analyse av datamaterialet enn det som kommer frem i den samlede statistikken presentert over vil være å se på forskjeller innad i aldersgrupper og kjønn.

Det som blir tydelig ved første øyekast er at folk stort sett er svært enig i at Samfunnshuset har stor betydning for Namsos bysentrum og at huset har bevaringsverdi. Dette kommer spesielt til syne i gruppen 50 år til over 70 år hvor det er en klar overvekt av de som mener dette. For eksempel svarte forholdsvis 77,42% og 74,19% av de over 70 at de var svært enige i påstandene om betydning for bysentrum og bevaringsverdi. I gruppen 30-50 år synes en tydeligere polarisering hvor man heller mer mot den ene eller andre siden. For eksempel finner man i gruppen 40-50 år at det er over 30% i både svar som er svært enig eller uenig i påstand om bevaringsverdi. Det er i denne gruppen man finner de som er internt mest uenig i at Samfunnshuset har stor betydning for bysentrum og at det har bevaringsverdi. I gruppen 20-30 forekommer det en mer jevn spredning i enighetsrangeringene.

I den yngste gruppen på personer under 20 år var respondentene dessverre så få at det ikke legger til rette for noe særlig datagrunnlag. Dette kan komme av at undersøkelsen ikke var

aktuell for denne målgruppen på samme måte som for de andre. Det kan også komme av at denne gruppen dessverre ennå ikke har noe videre personlig tilknytning til bygningen.

I spørsmålet angående personlig tilknytning var det tydelig at den eldre gruppen, spesielt de over 70, hadde en sterkere tilknytning. Hele 45,16% var svært enige i at de hadde eller føler en personlig tilknytning til Samfunnshuset. I de andre gruppene var dette mer jevnt fordelt.

Undersøkelsen hadde en klar overvekt av respondenter i aldersgruppen 50-60, noe som må tas i betraktning når dataene skal analyseres videre. Det hadde selvfølgelig vært mer optimalt med en jevnere fordeling i alder.

Når det kommer til respondentenes kjønn var det ikke betydelige forskjeller i svarene. Undersøkelsen har en liten overvekt av kvinner og de stiller seg dessuten marginalt mer positive til Samfunnshuset.